

АҲОЛИ БАНДЛИГИ ВА ДАРОМАДИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА ИШЛАР ТАНҚИДИЙ ТАҲЛИЛ ҚИЛИНДИ

Президент Шавкат Мирзиёев 9 сентябрь куни ҳудудларда аҳоли бандлиги ва даромадини ошириш борасида амалга оширилаётган ишлар юзасидан кенгайтирилган йиғилиш ўтказди.

Маълумки, 3 сентябрь куни давлатимиз раҳбари раислигида камбағалликни қисқартириш ва аҳоли даромадларини ошириш бўйича ишларни янги босқичга олиб чиқиш масалалари юзасидан видеоселектор йиғилиши ўтказилган эди. Унда ҳудудларда ишни ташкил этиш тартиби тубдан ўзгартирилиб, асосий ваколат ва ресурсларни туман даражасига тушириш белгиланганди.

Янги тизимга мувофиқ, ҳар бир вилоят ва туманда ҳоким бошчилигида штаблар ташкил этилиб, бандлик идоралари ва иқтисодий комплекс ташкилотлари одамларни иш билан таъминлаш ва даромадини ошириш масалаларини жойнинг ўзида ҳал қилиши лозим.

Бугунги йиғилишда ана шу вазифалар ижроси, штаблар фаолияти ва жойларда мавжуд имкониятлардан фойдаланиш ҳолати танқидий кўриб чиқилди.

Қайд этилганидек, барча ҳудудларда штаблар иш бошладди. Уларнинг фаолиятини самарали ташкил этиш учун иқтисодий комплексдан ҳар бир вилоятга 2 нафардан, жами 28 нафар масъул раҳбар бириктирилди. Ислохотлар штаби, вазирликлар, банклар ва маҳаллий ҳокимликлар янги тизим асосида ишни бошлаган.

Шу билан бирга, айрим раҳбарлар ҳали ҳам ишни кабинетдан туриб ташкил этаётгани, маҳаллага тушиб, ҳар бир оила ва ҳар бир корхонадаги ҳақиқий ҳолатни ўрганиётгани кўрсатиб ўтилди. Давлатимиз раҳбари бундай ёндашув билан натижага эришиб бўлмаслигини таъкидлади.

Ҳокимлар камбағаллик масаласига фақат ижтимоий реестр нуқтан назаридан қарамаслиги зарурлиги қайд этилди. Ижтимоий реестр аҳолини қўллаб-қувватлаш воситаси, камбағалликни қисқартириш эса оилани барқарор даромад манбаига боғлаш, иш ўрни, инфратузилма ҳамда шароит яратиш билан боғлиқ комплекс вазифадир.

Йиғилишда ҳар бир туманда тайёр имкониятларни ишга солиш орқали бандликни ошириш мумкинлиги аниқ мисоллар асосида кўрсатиб ўтилди.

Жумладан, Қўшқўпир туманида 43 миллион еврога қурилган, 1 минг 300 та иш ўрнига мўлжалланган тўқимачилик корхонаси йил бошидан буён ишламай тургани танқид қилинди. Корхона фаолияти тикланса, банк томонидан кризис-менеджер жалб этилиб, у тўлиқ қувватга чиқарилиши мумкин.

Шу каби 124 та корхонанинг 6 триллион сўмлик активларига қўйилган чекловларни қайта кўриб чиқиш ва уларни банк бошқарувида бериш орқали 10 минг иш ўринини тиклаш имконияти борлиги қайд этилди.

Оқолтин туманидаги “Оқолтин мега текстиль” корхонаси мисолида ҳам банклар балансига ўтган тайёр объектларни қисмларга бўлиб сотиш ўрнига уларни қайта ишга тушириш орқали юзлаб одамларни банд қилиш мумкинлиги кўрсатилди.

БЕЛГРАДГА ТАШРИФ ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЕВРОПА ИҚТИСОДИЙ МАКОНИ САРИ ТАШЛАНГАН ЯНА БИР МУҲИМ ҚАДАМИ БЎЛДИ

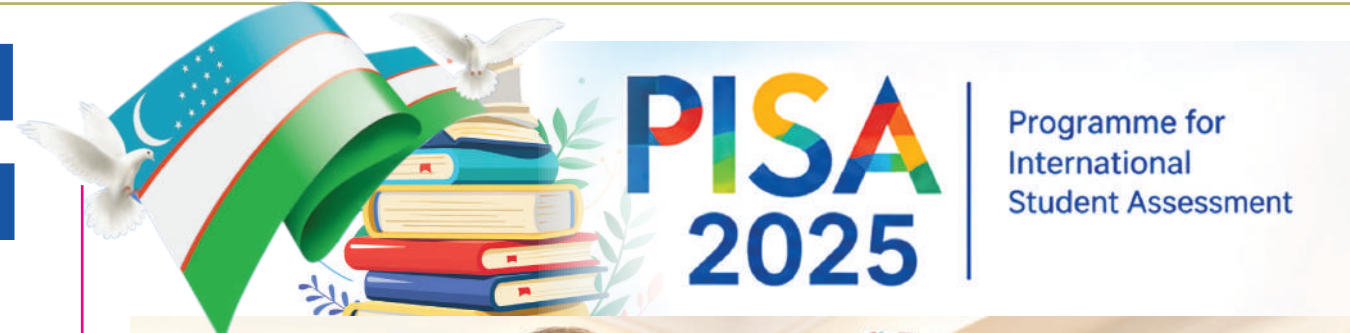
Хорижлик экспертлар Ўзбекистон Президентининг Сербияга илк расмий ташрифи якунлари ҳақида фикр билдирмоқда

Жорий йил 7-8 сентябрь кунлари Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев Сербия Президенти Александар Вучичнинг таклифига биноан расмий ташриф билан ушбу мамлакатда бўлди. Музокаралар якунида давлат раҳбарлари Стратегик шериклик муносабатларини ўрнатиш тўғрисидаги қўшма декларацияни имзолаб, ўзаро ҳамкорликни сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқди.

Миллий тикланишдан — миллий юксалиш сари

ЎЗБЕКИСТОН

Учинчи Ренессанс бунёдкорлари

PISA ТАДҚИҚОТИ

нафақат халқаро рейтингни белгиловчи, балки келгуси ишларни таҳлил қилишда ҳам асосий мезондир

Янги Ўзбекистонда таълим инсон капиталини ривожлантириш, ёш авлоднинг замонавий билим ва кўникмаларини шакллантириш ҳамда Учинчи Ренессанс пойдеворини яратишнинг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Янги таҳрирдаги Конституцияда ўқитувчи меҳнатининг жамият ва давлат таракқиётидаги ўрни алоҳида эътироф этилиб, педагоглар шаъни ҳамда кадр-қимматини химоя қилиш, касбий ривожланиши учун шароит яратиш давлатнинг устувор вазифаси сифатида мустаҳкамланди. “Ўзбекистон — 2030” стратегиясида ҳам таълим тизимини янги босқичга олиб чиқиш кўзланган.

Халқаро баҳолашлар дастурларида муносиб натижага эришиш ҳам ушбу узоқ муддатли сиёсатнинг муҳим мезонларидан бири. Президентимизнинг 2019 йил 29 апрелдаги фармони билан тасдиқланган Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясида Ўзбекистоннинг PISA (The Programme for International Student Assessment) — Халқаро миқёсда ўқувчиларни баҳолаш дастури рейтингига дунёнинг илгор 30 та

мамлакатаи қаторига кириши мақсад қилиб белгиланган. Шу нуқтан назардан, PISA 2025 натижалари нафақат халқаро рейтингдаги ўринни, балки таълим тизимида қайси йўналишларда силжиш юз бераётгани ва қайси масалаларда ишларни кучайтириш зарурлигини кўрсатадиган муҳим таҳлилий мезондир.

➤ *Давоми 3-бетда*

НУРОНИЙЛАР КЎМАГИ БИЛАН

5000 га яқин оила камбағаллик реестридан чиқарилди

“Нуроний” жамғармаси дастлаб фахрийларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш масалалари билан шуғулланган. 2016 йилдан кексаларнинг жамият ҳаётидаги ўрни ва ролини тубдан оширишга қаратилган амалий ишлар бошланди.

Президентимизнинг 2016 йил 28 декабрдаги “Ўзбекистон фахрийларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш “Нуроний” жамғармаси фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармонида асосан мамлакатимизда кекса авлод вакилларига эътибор ва ғамхўрлик мутлоқ янги босқичга кўтарилди. Фармон билан “Нуроний” жамғармаси фаолиятини такомиллаштириш, қарияларни ижтимоий-сиёсий ҳаётга кенг жалб қилиш, эҳтиёжманд нуронийларга амалий ёрдам кўрсатиш, ёшлар тарбиясида уларнинг ҳаётий тажрибасидан фойдаланиш ҳамда ҳудудларда “Нуронийлар маскани” мажмуаларини ташкил этишга қаратилган вазифалар белгиланди.

➤ *Давоми 3-бетда*

Юксалиш палласи

ЎЗБЕК ШАХМАТИ —

тафаккур санъатидаги ЭЗГУ ЭВРИЛИШЛАР

6

➤ *Давоми 2-бетда*

Барча мактаблар халқаро баҳолаш дастурлари билан тўлиқ қамраб олинишига эътибор қаратди. Миллий дастур ва унда белгиланган вазифаларнинг амалга татбиқ этилиши янги Ўзбекистон таълимнинг Учинчи Ренессанс пойдеворига айланишини таъминлаши шубҳасиз.

www.yuz.uz f yuz.uznews yuz_official yuz.uz_news yuz.uz_news

Учинчи Ренессанс бунёдкорлари

PISA ТАДҚИҚОТИ

2026 йил 10 сентябрь, 187-сон

нафақат халқаро рейтингни белгиловчи, балки келгуси ишларни таҳлил қилишда ҳам асосий мезондир

Эъзозхон КАРИМОВА,
мактабгача ва мактаб таълими вазири

Бошланиши 1-бетда

2026 йил 8 сентябрь куни Абдулла Авлоний номидаги педагогик маҳорат миллий институтида Мактабгача ва мактаб таълими вазирлиги ҳамда OECD — Иқтисодий ҳамкорлик ва ривожланиш ташкилоти билан ўтказилган таълим форумида PISA 2025 натижалари расман эълон қилинди. Форумда Ўзбекистон натижаларининг динамикаси, таълимдаги тенглик, ўқув муҳити, ўқитувчи кўмаги ва натижаларга таъсир қилувчи омиллар муҳокама қилинди.

91 та таълим тизими, 760 мингдан ортиқ ўқувчи

PISA бу — OECD томонидан ташкил этиладиган дунёдаги энг йирик халқаро таълим тадқиқотларида бири. У 15 ёшли ўқувчиларнинг билимини шунчаки эслаб қолшини эмас, балки уни ҳаётини вазиятларда қўллаши, мураккаб муаммоларни ҳал этиши, маълумот ва далилларни таҳлил қилиши ҳамда асосланган хулоса чиқариш қobiliятини баҳолайди.

PISA 2025 тадқиқотида дунё бўйича 91 та давлат ва таълим тизимидан 760 мингдан ортиқ ўқувчи иштирок этди. Улар 15 ёшли қарийб 33 миллион ўқувчини ифодалайди. Ўзбекистондан эса тасодифийлик ҳамда репрезентативлик тамойили асосида танлаб олинган 233 та мактабдан 8652 ўқувчи тадқиқотда қатнашди.

Табиий-илмий саводхонлик PISA 2025 тадқиқотининг асосий баҳолаш йўналиши бўлди. Шу билан бирга, янги инновацион баҳолаш йўналиши “Рақамли дунёда ўрганиш” доирасида ўқувчиларнинг рақамли воситалардан фойдаланган ҳолда янги билимларни ўзлаштириш, ўз ўрганиш жараёнини бошқариш ҳамда ҳисоблаш ва алгоритмик фикрлаш асосида муаммоларни ҳал этиш кўникмалари баҳоланди.

PISA 2025 тадқиқотининг энг эътиборга молик натижаси табиий-илмий саводхонлик

бўйича қайд этилди. Ўзбекистонлик ўқувчиларнинг ўртача натижаси 438 баллни ташкил этди, 91 та давлат ва таълим тизими орасида 48-ўринни эгаллади. 2022 йилда натижа 355 балл ва 80-ўрин эди. Демак, икки баҳолаш оралиғида кўрсаткич 83 баллга ошган.

Бироқ натижани фақат рейтинг билан баҳолаш етарли эмас. OECD мамлакатларида табиий фанлар бўйича ўртача кўрсаткич 482 балл атрофида. Демак, Ўзбекистон учун эришилган ўсишни мустаҳкамлаш билан бирга OECD ўртача кўрсаткичига яқинлашиш вазифаси ҳам долзарблигига эга қолмоқда.

Базавий даражага етаётганлар кўпайди

PISA натижаларини тушунишда ўқувчиларнинг саводхонлик даражалари ўртача баллдан ҳам муҳимроқ манзари беради. Табиий-илмий саводхонлик бўйича 2-даража базавий мезон ҳисобланади. Бу даражага эришган ўқувчи кундалик ҳаётда учрайдиган илмий ҳодисаларни тушунтира олади ҳамда содда вазиятларда берилган маълумотларга таянган ҳолда хулосанинг асосли ёки асоссиз эканини аниқлай олади.

2022 йилда Ўзбекистон ўқувчиларининг атиги 18,9 фоизи камиди шу даражага эришган эди. 2025 йилда эса бу улуш қарийб 65 фоизга етди. Бошқача айтганда, базавий даражадан паст қолаётган ўқувчилар улуши кескин қисқарди. OECD мамлакатларида камиди 2-даражага эришганлар улуши ўртача 74 фоизни ташкил этади. Бу кўрсаткич Ўзбекистон натижаларидаги ўсишнинг энг муҳим мазмунини очиб беради: ўзгариш фақат ўртача балда эмас, базавий билим ва кўникмаларга эга бўлаётган ўқувчилар қатламнинг сезиларли кенгайишида ҳам намоён бўлмоқда.

Ислохотларнинг марказида — ўқитувчи ва баҳолаш сифати

PISA натижаларидаги ўзгаришни биргина омил билан изоҳлаш тўғри бўлмайди. Бироқ 2022-2025 йиллар давомида мактаб таълимида амалга оширилган тизимли ислохотлар

ушбу натижалар таҳлилида муҳим асос бўлиб хизмат қилади.

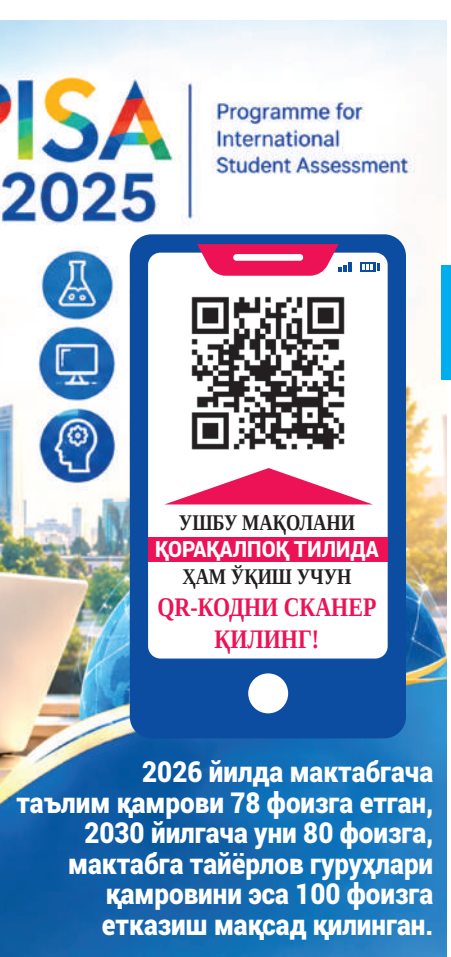
Сўнгги йилларда мактаб таълимида ўқув дастурларини компетенциявий ёндашув асосида такомиллаштириш, дарсликларни янгилаш, педагогларнинг узлуksиз касбий ривожланишини кучайтириш ҳамда мезонларга асосланган баҳолаш тизимини босқичма-босқич кенгайтиришга қаратилган тизимли ишлар қилинмоқда. Хусусан, “Касбий ривожланиш кўни” ва “Касбий ривожланиш соати” амалиётлари орқали ўқитувчиларнинг замонавий методикаларни эгаллаши қўллаб-қувватланмоқда, баҳолаш тизимида эса ўқувчининг фақат билимини эслаб қолиши эмас, балки уни тушуниши, қўллаши ва фикрлаш

жараёнини аниқлашга қаратилган ёндашувлар кучайтирилмоқда.

Маъзур ўзгаришлар PISA ёндашуви билан ҳамоханг бўлиб, таълим жараёнини билимни такрорлашдан кўра, уни реал вазиятларда қўллаш, таҳлил қилиш ва асосланган хулоса чиқаришга йўналтиришга хизмат қилади.

Ижтимоий шароит натижани қанчалик ҳал этади?

Тадқиқот натижалари Ўзбекистон учун яна бир муҳим жиҳатни кўрсатди. Ижтимоий-иқтисодий ҳолати энг юқори 25 фоиздаги ўқувчилар билан энг паст 25 фоиздаги ўқувчилар ўртасидаги табиий-илмий саводхонлик фарқи қарийб 22 баллни ташкил этган. OECD мамлакатларида бу тафовут ўртача 85 балл. Маъзур рақамлар Ўзбекистонда ўқувчининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати билан таълим натижалари ўртасидаги боглиқлик OECD ўртачасига нисбатан заифроқ эканини кўрсатади. Таълимда тенг имкониятларни таъминлаш нукта назаридан бу ижобий кўрсаткичдир.

2026 йилда мактабгача таълим қамрови 78 фоизга етган, 2030 йилгача уни 80 фоизга, мактабга тайёрлов гуруҳлари қамровини эса 100 фоизга етказиш мақсад қилинган.

натижалари ўртасида ҳам боглиқлик мавжуд. Олий таълимни давом эттиришни кўзлаган ўқувчиларнинг натижалари одатда юқорироқ. Бу боланинг ўз олдига катта таълим мақсадини қўйиши, оиланинг таълимга муносабати ва келажақ имкониятларини кўра олиши мактабдаги ўқишга ҳамоханг омиллар эканини кўрсатади. Шу нукта назардан, Президент, ижод ва ихтисослаштирилган мактаблар тармоғи ривожланиши, муҳандислик мактаблари ташкил этилиши, олий таълимга кириш имкониятлари кенгайиши ва иқтидорли ёшларни қўллаб-қувватлаш механизмлари мактаб ўқувчиси олдида таълимнинг кейинги босқичлари учун кенгроқ уфқ очмоқда.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, PISA тадқиқотининг аҳамияти фақат рейтингдаги ўрин билан чекланмайди. Унинг асосий вазифаси таълим тизимидаги ўзининг кучли ва заиф бўлган жиҳатларини халқаро мезонлар асосида баҳолаш имконини беришдир.

PISA 2025 тадқиқоти Ўзбекистон учун бир неча аниқ хулосани кўрсатмоқда.

Биринчидан, табиий-илмий саводхонлик бўйича базавий даражага эришаётган ўқувчилар қатлами кескин кенгайиши катта ижобий силжишдир. Иккинчидан, ижтимоий-иқтисодий ҳолати турлича бўлган ўқувчилар орасидаги тафовутнинг нисбатан кичиклиги таълимдаги тенг имкониятлар нукта назаридан муҳим. Учинчидан, юқори саводхонлик даражаларига эришган ўқувчилар улушини ошириш ва рақамли муҳитда мураккаб муаммоларни ҳал қилиш кўникмаларини кучайтириш зарур. Шу маънода, PISA 2025 ажуний нукта эмас, кейинги ислохотлар учун диагностика нуктадир. Мактаб таълими сифатини ошириш, педагогларнинг касбий салоҳиятини мунтазам ривожлантириш, баҳолашни билимни такрорлашдан кўникмани намойиш этишга йўналтириш, табиий ва аниқ фанларда юқори даражадаги фикрлашни кучайтириш ҳамда рақамли ва сунъий интеллект саводхонлигини таълим мазмунига чуқур интеграция қилиш олдиндаги устувор йўналишлар бўлиб қолади.

Президентимиз мустақиллигимизнинг 35 йиллиғи байрамидаги тарихий нуктида ҳам келгуси ўн йиллик биз учун миллий юксалиш даври бўлиши ҳақида алоҳида таъкидлаб, бу йўлда, энг аввало, билим ва малакани келгуси тараққиётимизнинг асосий капиталига айлантирадиган миллий дастур қабул қилинишини белгилаб берди. Барча мактаблар халқаро баҳолаш дастурлари билан тўлиқ қамраб олинишига эътибор қаратди. Миллий дастур ва унда белгиланган вазифаларнинг амалга татбиқ этилиши янги Ўзбекистон таълимнинг Учинчи Ренессанс пойдеворига айланишини таъминлаши шубҳасиз.

Китоб, оиладаги муҳит ва боланинг мақсади

PISA маълумотлари натижага фақат мактабдаги дарс эмас, боланинг оиладаги ўқув муҳити ҳам боглиқ эканини кўрсатади. Ўқувчининг уйдаги китоблар сони ортиб бориши билан табиий-илмий саводхонлик натижалари ҳам юқорилаб бориши кузатилади. Буни “китобнинг кўпчилиги натижани оширади”, деган тўғридан тўғри хулоса эмас, оиладаги китобхонлик ва ўрганиш муҳити билан таълим натижаси ўртасидаги кучли боглиқлик сифатида талқин қилиш тўғрироқ.

Шунингдек, ўқувчиларнинг келажақдаги таълимга оид интилишлари билан уларнинг

фаровонлигини ошириш ва ижтимоий муҳитни яхшилаш учун фаол нурунийларни “Камбағалликдан фаровонлик сари” дастурини амалга оширишга жалб этиш бўйича янги механизм жорий қилинди.

Айни пайтда Андижон вилоятида 879 маҳалла фуқаролар йиғини мавжуд. Хар бир маҳалладан катта ҳаётий тажрибага эга, обрў-эътибори 3 нафардан фаол нуруний танлаб олинди, ҳар бири 5 тадан камбағал оилаларга бириктирилди.

Бугун уларнинг барчаси камбағалликни қисқартиришга кўмаклашиш ҳамда маҳаллада соғлом турмуш тарзи ва ижтимоий-маънавий муҳитни шакллантириш йўналиши бўйича фаолият юритмоқда. Нурунийлар камбағалликни қисқартириш учун “маҳалла еттиллиги” билан ҳар бир хонадонга кириб, муаммоларини ўрганмоқда. Хусусан, хонадонлардаги томорқалардан самаралар фойдаланиш, яхши даромад берадиган экинларни экиш бўйича тавсия ва маслаҳатларини бериб бормоқда. Бундан ташқари, камбағал оилалар фарзандларининг эҳтиёжини ўрганиб, дарс тайёрлаши учун уларга 4574 та стул, 4426 та стол, спорт билан мунтазам шуғулланиш учун 4547 та спорт кийими тарқатилди. Энди эса 1851 та ўқув курулини тарқатиш чораси кўрилмоқда.

Ҳозирги ҳолатга кўра, нурунийларимиз саъй-ҳаракати билан 12 минг 866 та оиладан 4176 таси камбағаллик реестридан чиқарилди. Кексалар маҳаллалардаги оилаларнинг аниқ муаммоларини ўрганиб, уларни ҳал этишда давлат ва нодавлат ташкилотлар билан ҳамкорлик қилмоқда. Ижтимоий ёрдамга муҳтож оилаларга моддий ва маънавий кўмак кўрсатиш, оила аъзоларини касб-хўнарга ўқитиш, тадбиркорликка жалб этиш бўйича чоралар кўрилмоқда.

Энг муҳими, нурунийлар бугун нафақат эътибор ва ғамхўрлик объекти, балки жамият ҳаётида фаол иштирок этаётган, ёшларга йўл-йўриқ кўрсатаётган, оилалар ва маҳаллаларда тинчлик-тотувлиқни мустаҳкамлашга муносиб ҳисса қўшаётган фаол ижтимоий куч сифатида намоён бўлмоқда.

Инсон қилиш учун

Ўқтамжон ОХУНОВ,
“Нуруний” жамғармаси Андижон вилояти бўлими раиси, сенатор

Бошланиши 1-бетда

Ушбу мажмуалар бунёд этилиши ҳамда обрў-эътиборли, меҳнат фаолияти, оилавий тутумлари билан бошқаларга ибрат бўлаётган пиру бадавлат юртдошларимиз иштирокида маҳаллаларда маданий-маърифий тадбирлар ўтказиш йўлга қўйилгани ҳисобига кексаларнинг жамият ҳаётидаги иштироки кенгайди.

Президентимиз қайд этганидек, хонадонларимизнинг фаизи бўлган отахон ва онахонларимизни эъзозлаш, ҳаётдан рози қилиш, қўлимиздан келганича умрини узайтириш асрлар давомида энг улуг қадриятларимиздан. Бундай табаррук инсонларга хизмат қилиш, муносиб турмуш шароитини яратиш бериш бўйича кўшимча чора-тадбирлар кўриш эъзу ва савобли ишимиздир.

Охириги йилларда қатор тарихий фармон ва қарорлар имзоланди. Маъзур ҳужжатлар кекса авлод вакилларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, соғлом ва фаол ҳаётга жалб қилиш, ёшлар билан ишлашда уларнинг ҳаётий тажрибасидан фойдаланишга қаратилган.

“Бир нуруний — ўн ёшга масъул” тамойилини кўрсатди аҳоли, аниқсқа, кексалар ўртача соғлом турмуш тарзини омдалаштириш учун “Соғлом ҳаёт учун 5000 қадам”, жисмоний фаоллик ва тўғри овқатланиш каби одатларни тарғиб қилиш, маҳалла ҳаётини яхшилашга қаратилган “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойилига асосланган янги тизимни жорий этиш, маҳалла, давлат идоралари ва жамоат ташкилотларининг ҳамкорлигини кучайтиришда нурунийлар маслаҳати ва тажрибасига таяниш ҳам янги Ўзбекистон неъматидир.

Кекса авлод вакилларини ижтимоий ҳимоя қилиш, уларга эътибор ва ғамхўрликни кучайтириш, турмуш шароитини яхшилаш, фаол ва мазмунли ҳаёт кечирилишини таъминлаш, бой ҳаётий тажрибасидан кенг фойдаланиш мақсадида мамлакатимизнинг барча маҳаллаларида сараланган 15 нурунийдан таркиб топган “Кексалар маслаҳати” гуруҳлари фаолияти йўлга қўйилган.

Бундай гуруҳлар ҳозир вилоятда яшаб келаётган 3 нафар Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси, 154 нафар уруш орти меҳнат факрийси, 31 нафар 100 ёш ва ундан ошган кекса ҳамда ўзгалар парварishiга муҳтож 3201 ёлғиз кекса тоифасидаги нурунийларнинг ҳолидан мунтазам хабар олиш, кундалик эҳтиёжи

Кекса авлод вакилларини ижтимоий ҳимоя қилиш, уларга эътибор ва ғамхўрликни кучайтириш, турмуш шароитини яхшилаш, фаол ва мазмунли ҳаёт кечирилишини таъминлаш, бой ҳаётий тажрибасидан кенг фойдаланиш мақсадида мамлакатимизнинг барча маҳаллаларида сараланган 15 нурунийдан таркиб топган “Кексалар маслаҳати” гуруҳлари фаолияти йўлга қўйилган.

ни ўрганиш ва зарур ёрдам кўрсатиш бўйича манзилли ва тизимли ишларни бажармоқда.

Оилаларда тинчлик ва тотувлиқни таъминлаш, низоли вазиятларнинг олдини олиш мақсадида “Нуруний — ҳар бир оилаларга масъул” тамойили асосида вилоятдаги 879 маҳаллада 2476 та муаммолари оила аниқланиб,

уларга 2476 қария масъул сифатида бириктирилган. Ушбу оилалардаги муаммоларни бартараф этиш учун 19 минг 712 та тадбир ўтказилди. Амалий ишлар натижасида 1634 оила муаммолари оила тоифасидан чиқарилди. Шунингдек, 503 та оилаларда ажралишнинг олди олинди.

Фаол ва обрўли нурунийларнинг бой ҳаётий тажрибаси, обрў-эътибори ва жамоатчиликдаги таъсиридан фойдаланиб, маҳаллаларда камбағалликни қисқартириш, оилалар

Нархлар асоссиз равишда ошиб кетишининг олдини олиш борасида амалий қадамлар қўйилмоқда. Жумладан, давлат захирасидан ун, шакар, ўсимлик ёғи ва асосий турдаги бошқа озиқ-овқат ресурслари мунтазам равишда биржа савдоларига чиқарилмоқда.

Таҳлил

Дунё бозор муносабатлари тамойилларига кўра, маҳсулотлар нархлари давлат томонидан маъмурий тарзда белгиланмайди, балки талаб ва таклиф қонуниятлари асосида мустақил шаклланади. Иқтисодиётда эркин бозор қонуниятлари амал қилар экан, айрим турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари нархларида мавсумий тебранишлар ёки вақтинчалик ўзгаришлар кузатилиши табиий. Булар, аввало, бозордаги талаб ва таклиф, иқлимий шароит, ташқи бозор ва логистикадаги объектив ўзгаришлар билан боғлиқ иқтисодий жараён сифатида баҳоланади.

Давлатнинг бу борадаги стратегияси нархларни маъмурий буйруқбозлик билан сунъий музлатиб қўйишдан эмас, аксинча, бозор

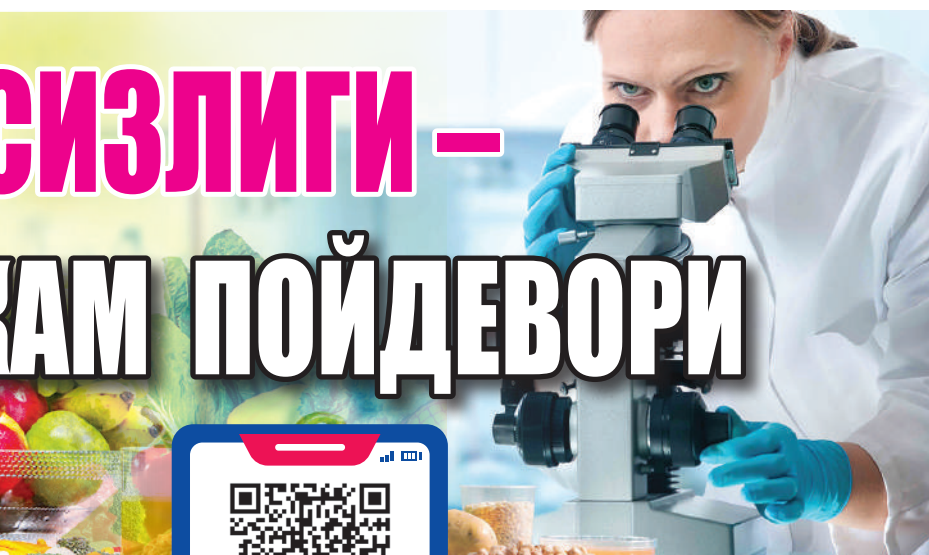
Бугунги кунда мамлакатимиз бозорлари ва савдо мажмуаларида озиқ-овқат маҳсулотлари тўқинлиги таъминланиб, бирор турдаги

ралари шакллантирилмоқда. Ички бозорда узилтишларнинг олдини олиш мақсадида қўшни давлатлар билан ҳамкорликда маҳсулотларни тезкор олиб келиш чоралари кўрилмоқда.

Иқтисодиётни қўллаб-қувватлашда фақат маъмурий эмас, балки жуда кучли солиқ имтиёзлари қўлланилган. Бу жараёнда ўз вақтида қабул қилинган муҳим қарорлар асосида ишга солинган кучли ҳуқуқий ва иқтисодий механизмлар ички бозорни ҳимоялашда ҳал қилувчи вазифани бажармоқда.

Асосий озиқ-овқат маҳсулотларини сотиш ва импорт қилиш жараёнлари қўйилган қиймат солиғидан (ҚҚС) ҳамда божхона божларидан озод қилинган бўлиб, бу тайёр маҳсулот таннархини пасайтирмоқда.

Тадбиркорларга мол ва қўй гўштини ҳаво транспортида олиб келиш харажатларининг 50 фоизи (ҳар бир килограмм учун

ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИ – ФАРОВОНЛИКНИНГ МУСТАҲКАМ ПОЙДЕВОРИ

Тўлқин САТТОРОВ,
Фермер хўжаликларини
қўллаб-қувватлаш
жамғармаси директори

механизмлари эластик ишлашини таъминлаш, ички имкониятларни кенгайтириш ҳамда зарур захира ва импорт воситалари орқали нархлар кескин ошиб кетишига йўл қўймасликка қаратилган.

маҳсулот бўйича кескин тақчилликка йўл қўйилмапти. Бу барқарорлик замирида давлат томонидан ҳар бир маҳсулот занжири учун тинимсиз ва қатъий кураш ҳамда бозорни тақчилликдан ҳимоя қилиш бўйича кечиктириб бўлмайдиган тизимли ишлар ётибди.

Сўнгги пайтларда гўшт ва озиқ-овқат маҳсулотлари нархлари барқарорлигини таъминлаш борасида қўрилаган чоралар бунинг яққол исботидир.

Нархлар асоссиз равишда ошиб кетишининг олдини олиш борасида амалий қадамлар қўйилмоқда. Жумладан, давлат захирасидан ун, шакар, ўсимлик ёғи ва асосий турдаги бошқа озиқ-овқат ресурслари мунтазам равишда биржа савдоларига чиқарилмоқда.

Шунингдек, деҳқонлар томонидан аҳоли гавжум ҳудудлар ва бозорларда гўшт, тухум, сазавот маҳсулотларини ўз нархларида, ортиқча воситачиларсиз сотиш махсус расталари ташкил этилмоқда. Қиш ва баҳор мавсуми учун маҳаллий ҳокимликлар ҳузурида асосий озиқ-овқат маҳсулотларининг барқарор захи-

0,8 доллардан ошмаган миқдорда) қоплаб берилиши йўлга қўйилди.

Чорвачилик ва қишлоқ хўжалигини қўллаб-қувватлашга қаратилган қарорлар доирасида халқаро ва маҳаллий молия институтлари, тижорат банклари маблағлари имтиёзли ставкаларда ажратилмоқда.

Тирик қорамол, қўй ва эчки импортида ҳисобланган ҚҚСни 180 кунгача кечиктириб тўлаш имконияти тадбиркорнинг айланма маблағини сақлаб қолиб, бозорга арзон чорва қилиб келишини рағбатлантирмоқда.

Олиқ ҳудудлардан маҳсулотларни етказиб бериш ҳамда импорт қилувчи тадбиркорлар-

нинг транспорт харажатларининг бир қисми қопланмоқда.

Рақобат қўмитаси орқали асоссиз сунъий равишда нарх ошириш, тил бириктириш ҳолатларининг қатъий олди олинган.

Президентимизнинг 2025 йил 31 октябрдаги “Аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан барқарор таъминлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори қишлоқ хўжалиги ва фермерлик ҳаракати тарихида мислиси бурилиш ясаб, даладарда инфратузилма барпо этиш учун мустаҳкам ҳуқуқий пойдевор яратди. Мазкур ҳужжатга мувофиқ, жорий йилдан 20 сотихгача бўлган майдон-

ларда ва дала четларида замонавий чорвачилик комплекслари қуриш, ер эгаларига ўз устакаларида фақат деҳқончилик билан чекланиб қолмасдан, сув иншоотлари, ҳосилни сақлаш ва чуқур қайта ишлаш иншоотлари тиклашга кенг йўл очилди. Бу орқали етиштирилган маҳсулотни бошқа жойга ташиш, ортиқча юклаш ва сарсонгарчиликлар билан боғлиқ харажатлар кескин қисқарди. Энг муҳими, маҳсулотни етиштиришдан тортиб, то тайёр қўйилган қиймат яратишгача бўлган барча жараёнлар бевосита даланнинг ўзида бирлашиб, кўп тармоқли фермерликни янги босқичга кўтарди.

Ҳар қандай иқтисодий тизимда табиий ва иқлим омиллари ҳал қилувчи роль ўйнайди. Хусусан, сўнгги йилларда мамлакатимизда аҳоли сони жадал ўсиб бориши фониди ички бозордаги талаб ошиши ҳамда глобал иссиқ натижасида келиб чиқаётган иқлим ўзгаришлари бу каби ҳақиқатларни яққолроқ намоён этмоқда.

Бир неча йил олдин кузатилган картошка тақчиллиги бунга яққол мисол бўла олади. Ҳусусан, сўнгги йилларда мамлакатимизда аҳоли сони жадал ўсиб бориши фониди ички бозордаги талаб ошиши ҳамда глобал иссиқ натижасида келиб чиқаётган иқлим ўзгаришлари бу каби ҳақиқатларни яққолроқ намоён этмоқда.

Бир неча йил олдин кузатилган картошка тақчиллиги бунга яққол мисол бўла олади. Ҳусусан, сўнгги йилларда мамлакатимизда аҳоли сони жадал ўсиб бориши фониди ички бозордаги талаб ошиши ҳамда глобал иссиқ натижасида келиб чиқаётган иқлим ўзгаришлари бу каби ҳақиқатларни яққолроқ намоён этмоқда.

Натижада Покистон, Беларусь, Қозоғистон каби давлатлардан сифатли картошка ўз вақтида олиб кирилиши ички бозордаги талабни

Долзарб мавзу

Биз кўпинча улкан экспорт ҳажмлари, миллиардлаб долларлик глобал шартномалар ёки сановат гигантлари ҳақида гапиришни хуш кўраемиз. Ваҳоланки, ҳар қандай маҳобатли лойиҳанинг замирида, унинг кўзга кўринмас энг муҳим пойдеворида бир инсоннинг шижоати, бир оиланинг барқарор даромади ва қаровсиз ётган ерга жон бағишлаган оддий маҳаллий меҳнат занжири ётади. Катта дарёлар кичик булоқлардан тўйинганидек, миллий иқтисодиётнинг қудрати айнан ана шу содда, ҳаётий ташаббусларнинг бир нуқтага бирлашишидан куч олади.

Давлатимиз раҳбарининг тадбиркорлар билан аънавий очиқ мулоқотида айнан ҳудудларнинг бизнес имкониятларини кенгайтириш ва мавжуд бўш ресурслардан унумли фойдаланиш масаласига алоҳида эътибор қаратилгани, янги ташаббуслар илгари сурилгани бежиз эмас. Улар замирида теран ҳаётий мантқиқ мужассам. Йиллар давомида кимсасиз ётган ер майдонлари ёки давлат активлари фақат тадбиркор қўлига тегиб, реал лойиҳага айландидагина қиймат касб этади, янги иш ўринлари очади. Шу боис, давлат активларини харид қилишда бўнак миқдорининг 30 фоиздан 15 фоизга туширилиши шунчаки рақамлар ўзгариши эмас. Ташаббус бизнеснинг энг оғриқли нуқтаси бўлган бошланғич молиявий юқини тенг ярмига енгиллаштирадиган кучли иқтисодий дастақдир. Бундай оқилона енгиллик кичик бизнес вакиллари учун янги истиқболларни кўрқмасдан бошлашга, тавakkал қилишга туртки беради. Натижада сармоя етишмовчилиги сабабли қозғоларда банд бўлиб ётган жонли ғоялар эндиликда амалий воқеликка айланиб, ҳудудлар тараққиётига хизмат қила бошлайди.

Сармоя оқимидаги дастлабки олти ойлик мuddат ичида мажбуриятларни тўлиқ бажарган фидойи тадбиркорларга йингирма беш фоизли чегирма тақдим этилиши иқтисодий рағбатдан кўра теранроқ маънога эга. Мазкур қадам бизнес тафаккурида маблағни тезкор айлантириш маданиятини шакллантириб, давлат бюджетининг қон томирларида молиявий изчиллик барқарорлигини таъминлайди. Жами маблағнинг ярмини тўлаган инвестор учун қолган қисmini етти йил давомида, ҳеч қандай фойз ва устамаларсиз бўлиб тўлаш ҳуқуқи берилиши узоқ мuddатли инвестицион режалаштиришнинг мустаҳкам заминидир. Бу имконият маҳаллий бизнес учун инкирозлар бўронидан ўз оёғига мустаҳкам туриб олиш, маҳсулот сифатини юксалтириш ва рақобатли бозорда ўз ўрни-

ни топиш учун муҳим. Оқилона ёндашув тадбиркорни судхўрлик занжирлари ва оғир банк фойзалари гирдобидан қутқаради. Натижада инвестор бор маблағини замонавий технология харид қилишга, юксак малакали мухтассасларнинг ақлий салоҳиятини жалб этишга йўналтиради ва шу тариқа кечатгина чанг босиб, кимсасиз ётган масканлар ҳудудларнинг чинакам юратига, ҳаёт ва даромад манбаига айланади.

Ресурсларни ҳаракатта келтиришдаги мазкур иқтисодий енгилликлар, ўз навбатида, ер ажратиш тизимидаги узоқ йиллик бюрократия тўқисларни бартараф этиш билан изчил тўқисларни бартараф этиш билан изчил бўлганмоқда. Кундалик ҳаётимизда қўллаб тадбиркорлар аукционда ютиб ҳам ойлаб, йиллаб иш бошлаш олмай юрганига, идораларо саргардонликка маҳкум бўлганига гувоҳимиз. Илгари ерни сотиб олган инвестор қурилишни бошлаш мақсадида ҳужжат йиғиш, лойиҳани тасдиқлаштиш, экология, ёнғин хавфсизлиги ва санитария идоралари эшигини қоқишга олти ойдан бир йилгача бўл-

ган олтинга тенг вақтини бой бераётган эди. Кўрсатилган мuddат давомида бизнеснинг капитали музлаб турар, режалаштирилган ишлаб чиқариш кечикарди, ишчилар эса кутишга мажбур бўларди. Марказлаштирилган эски тизим тубдан янгиланиб, ер майдонлари барча зарур рухсатномалари ва архитектура-лойиҳа ҳужжатлари билан “тайёр пакет” шаклида савдога чиқариладиган бўлди. Янги тартиб тадбиркорга маблаг тикиши биланок, ўша куннинг ўзидаёқ қурилиш майдонига кириш ва режани ишга тушириш имконини беради. Маҳаллий ҳокимликлар ерни шунчаки бўш майдон сифатида сотмайди, аксинча, инфратузилмаси ва техник шартлари муҳайё қилинган, келажак сояси тайёр бўлган иқтисодий лойиҳани тақдим этади.

Мазкур занжирнинг мантқиқий давоми сифатида банклар тасарруфида тўғланаб қолган қиймати тўққиз триллион сўмлик бўлган икки ярим мингта мулк ва объектнинг бошланғич тўловсиз, фойзсиз, узоқ мuddатли бўлиб тўлаш шарти билан сотувга чиқарилиши жуда катта аҳамиятга эга. Теран иқтисодий нигоҳ билан қараганда, тўққиз триллион сўмлик қиймат йиллар давомида молия муассасалари банкларида “ўлик капитал” бўлиб ётган, чанг босиб, ҳеч кимга манфаат келтирмай турган бинолар, собиқ цехлар ва ташландиқ омборхоналардир. Тўланмаган қарздорликлар эвазига банкларга ўтган, бироқ ҳаракатсизлиги сабабли фақат зарар келтираётган мазкур иншоотларнинг бошланғич тўловсиз тадбиркорларга

БЎШ РЕСУРСЛАР – БИЗНЕСГА ИМКОНИЯТ

берилиши, бир йил давомида ер ҳамда мулк солиғидан озод этилиши янги корхоналарга оёққа туриб олиши учун энг зарур молиявий пойдеворни тақдим этади. Сармоядор табиий бинони олади, унга солиқ тўламайди ва бор куч-иқтидорини фақат маҳсулот ишлаб чиқаришни йўлга қўйишга қаратади. Натижада ҳудудларда йиллаб кимсасиз ётган масканлар чироқлари қайта ёниб, оқларда ҳаёт жонланади, янги иш ўринлари очилади. Қишлоқлардаги ишсиз ёшлар ва аёллар ўз уйлари яқинида, оиласи бағрида домийи даромад манбаига эга бўлади. Банк тизими эса муаммолар, музлаган активларини жонли лойиҳаларга айлантириш орқали узоқ йиллик зарар гирдобидан қутулади.

Ҳудудларнинг ишлаб чиқариш салоҳиятини ошириш ва ташқи бозорга, яъни импортига қарамликни камайтириш мақсадида маҳаллийлаштириш тизими янги ҳаётий мазмун касб этмоқда. Ҳозирги кунда биринчи галда маҳаллийлаштириш зарур бўлган элликка энг талабгир маҳсулот рўйхати шакллантирилган улкан стратегик қадамдир. Танланган маҳсулотлар жадвали давлатнинг маҳаллий ишлаб чиқарувчиларга берган аниқ йўналиш, кафолатланган истиқболли буюртмаси ҳисобланади. Четдан олиб келинаётган оддий бутловчи қисмлар, қурилиш материаллари ёки кимёвий воситаларни ўз тўпирғимизда ишлаб чиқариш фурсати етди. Мазкур товарларни

юртимизда чиқариш мақсадида Навоий, Жиззах, Наманган, Ҳўртут ва Ҳазорасп каби стратегик аҳамиятга эга махсус иқтисодий зоналар тартибидан “Бонд сановат зоналари” ташкил этилмоқда. Белгиланган ҳудудларда жойлашадиган сановатчилар хомашё ва бутловчи қисмларни олиб киришда божхона ҳамда солиқ тўловларидан тўлиқ озод этилади. Бу енгилликлар тайёр маҳсулот таннархи сезиларли даражада арзонлашини таъминлайди.

Маҳсулот таннархи пасайиши маҳаллий товарларнинг чет эл маҳсулотлари билан беамал рақобатлаша олишига замин яратди. Ишлаб чиқариш жараёнида маҳаллийлаштириш даражаси ўттиз-қирқ фоиздан ошган тақдирда корхонага ички бозорга чиқишда ҳам алоҳида имтиёзлар тақдим этилади. Кўрсатилган чора четдан келётган тайёр товарлар оқими қаршида миллий маҳсулот устунилигини таъминлашга қаратилган. Давлат тадбиркорга тайёр биноларни зарур инфратузилмаси билан тақдим этиш мақсадида эллик миллион доллар ажратаётгани бизнеснинг бошланғич қурилиш харажатларини бутунлай йўққа чиқаради. Махсус зоналар шунчаки бўш ер майдони бўлиб қолмай, замонавий лабораториялар, илмий-тадқиқот марказлари ҳамда муҳандислик хизматларини мужассам этган ягона сервис мажмуасига айланади. Сармоядор мазкур масканга келиб, тайёр бинога ускунасини ўрнатади, маҳсулотини шу

юмшатди ва нархлар барқарорлашувини таъминлади. Бугунги кунда ҳудди шундай ёндашув гўшт ва бошқа турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари бўйича ҳам қўлланилмоқда.

Ҳозирги шароитда яиллов чорвачилиги билан шугулланувчи қорвдорларга берилаётган кенг қўламли имтиёзлар, молиявий кредитлар, субсидиялар ҳамда фойдаланишдан чиққан яиллов ерларини яна айланмага киритиш борасидаги тизимли чоралар маҳаллий гўшт нархини барқарор ушлаб туришда муҳим пойдевор бўлмоқда.

Мамлакатимиз ички бозорини имкони борица арзон ва сифатли гўшт маҳсулотлари билан тўлдирish бўйича тарихда бўлмаган миқёсдаги манзилли чоралар кўрилмоқда. Хорижий ҳамкорлар билан кенг қўламли келишувлар доирасида четдан тайёр гўшт ва чорва олиб келинмоқда.

Жумладан, Мўғулистондан юртимиз иқлим шароитига мос, чидамли ва ҳосилдор зотли қўйлар олиб келинди. Мазкур эзгу лойиҳаларга Ўзбекистон фермерлари кенгаши ҳузуридаги жамғарма томонидан ҳам 15 миллиард сўмдан ортиқ ресурс йўналтирилди.

Барқарор нархни давлатнинг маъмурий қарорлари эмас, аввало, бозордаги етарли таклиф таъминлайди. Шу боис, давлатнинг асосий вазифаси нархни мажбуран ушлаб туриш эмас, балки унинг кескин ўсишига сабаб бўлаётган омилларни бартараф этиш, ишлаб чиқаришни қўллаштириш ва бозорда рақобат муҳитини мустаҳкамлашдан иборат. Бугун фермерга яратилаётган ҳар бир имтиёз ва қўллаб-қувватлаш чораси эртага бозордаги қўшимча маҳсулотга айланиб, аҳоли дастурхонини тўқинлигини таъминлашга хизмат қилади. Импорт эса бугунги тақчилликни юмшатиш билан бирга насли чорва импорти каби механизмлар орқали эртанги ички ишлаб чиқариш салоҳиятини оширади. Шу маънода, ҳақиқий озиқ-овқат хавфсизлиги маҳсулотни маъмурий йўл билан арзонлаштириш эмас, балки аҳоли учун сифатли ва рақобатбардор маҳсулотни етарли миқдорда таклиф этиш, уни танлаш ва харид қилиш имкониятини кафолатлашдир.

Ўзбекистон аграр сектори ва озиқ-овқат бозоридаги бугунги тарихий ўзгаришлар шунчаки вақтинчалик ёки тактик янгиланиш эмас, балки эртанги стратегик барқарорлик ва инсон қадрини таъминлаб бевуручи қудратли пойдевордир. Иқтисодиётда эркин бозор қонуниятларини қўллаш, ички имкониятларни кенгайтириш ҳамда импорт ва захира механизмларини эластик даражада уйғунлаштириш натижасида ички бозорда мувозанатга эришилди.

Ердан оқилона фойдаланиш, даланнинг ўзида барча инфратузилма ва қайта ишлаш занжирларини шакллантириш, шунингдек, деҳқон ва тадбиркорларга яратиб берилган мислсиз имкониятлар халқимиз дастурхонининг домийи тўқинлигини кафолатламоқда. Давлатимиз раҳбари ҳақли равишда таъкидлаганидек: “Бизнинг асосий бойлигимиз — ер, сув ва меҳнаткаш халқимиз. Ушбу имкониятлардан оқилона фойдаланиб, халқимиз дастурхонини тўқин, ҳаётини фаровон қилиш — энг муҳим вазифамиздир”.

Ернинг سخавати, бозор меҳнатзмлари қўллашини ҳамда аҳоли манфатларини ҳимоялашга қаратилган тизимли сиёсий ирода бир нуқтада бирлашиб, мамлакатимиз озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашда нафақат барқарор модель яратди, балки ҳар бир хонадонга фойда-барак ва эртанги кунга мустаҳкам ишонч олиб кирди.

ернинг ўзида синовдан ўтказида ва халқаро стандартлар асосида сертификат олади. Мукамал тартиб ишлаб чиқариш занжирининг тезкор ва сифатли ишлашини кафолатлайди.

Бизнесни реал ривожлантириш йўлида фақатгина узоқ мuddатли имтиёзлар бериш кифоя қилмай, корхоналарнинг кундалик инфратузилмавий ва коммунал оғиқларини ҳам тизимли ҳал қилиш талаб этилади. Шу пайтгача қўллаб тадбиркорларни қийнаб келган ва уларнинг ҳаётий айланма маблағларини чеклаб қўйган энг оғир масала электр энергияси ва газ учун ўз фоизли олдиндан тўлов мажбурияти эди. Янги тартибга кўра, ASKUE ва ASKUG автоматизациялаштирилган назорат тизимларига уланган ҳамда тўлов интизомига қатъий амал қилувчи корхоналар учун мазкур бўнак миқдори ўн беш фоизгача туширилмоқда. Илгари бир ойда ўз миллион сўмлик электр ишлатадиган кичик тўқимачилик цехи ҳали маҳсулот ишлаб чиқармасдан ва уни бозорда сотмасдан туриб ойнинг бошидаёқ нақд юз миллион сўмини энергетика идорасига ўтказиб қўйишга мажбур эди. Мазкур ҳолат корхонанинг молиявий эркинлигини бўғиб қўярди, хомашё олишга пул қолмасди. Эндиликда сановатчи бор-йўғи ўн беш миллион сўм бўнак тўлайди, қолган саксон беш миллион сўм пул эса корхонанинг ўз ихтиёрида бўлади. Оқилона қадам корхоналар тасарруфидда нақд маблағларини сақлаб қолиш ва ишлаб чиқаришни узилтишсиз давом эттириш учун жуда зарур молиявий нафас йўлини очади. Тадбиркор тежалган маблағ ҳисобига янги ишчиларни ишга қабул қилиши ёки меҳнат аҳлининг иш ҳақини ошириши мумкин бўлади.

Муҳтасар айтганда, очиқ мулоқотда белгиланган ва ҳаётий таҳлилларга асосланган стратегик вазифалар ҳудудлар иқтисодиётини қозғошдаги ҳисоботлардан реал ҳаётини натижаларга ўтказишда муҳим аҳамият касб этади. Бўш турган ерлар, банк балансларидаги активлар, энергетикадаги енгилликлар ва қурилиш соҳасидаги янги қондалар бир нуқтада бирлашиб, маҳаллий бизнес ривожига хизмат қилади. Бизнес ва давлат ўртасидаги самарали шериклик муносабатлари юртимизнинг ҳар бир гўшасида иқтисодий фаровонлиқни таъминлашнинг энг ишончли кафолати бўлиб қолаверади.

Сардор ТОЛИБОВЕВ,
“Янги Ўзбекистон” мухбири

ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ

Қудратулла ОМОНОВ,
филология фанлари доктори,
профессор

Бугун ёшлар билан ишлайдиган соҳа эгалари ва ота-оналар жиддий муаммо қаршисида турибди. Яъни асрлар давомида шакланган ва натижа бериб келган анъанавий тарбия ҳамда таълим усуллари эскириб қолгандек. Бу соҳадаги мутахассисларнинг ўзларида бугунги навқирон авлод босиб ўтаётган рақамли дунё ҳақида ўзгача тафаккур эгаси бўлган рақамли авлод билан ишлаш кўникмаси энди-энди юзга келаётгани ҳам рост.

Янги давр ёшларнинг энг асосий хусусияти шундаки, улар кунига ўртача 7 соатдан 9 соатгача вақтини рақамли гаджетлардан фойдаланишга сарфламоқда. Бу эса жиддий толиққиш ва диққатни жамлай олмаслик муаммосини келтириб чиқармоқда. Улар узоқ вақт диққат жамлашни талаб қиладиган жараёнларни қабул қила олмайди. Шу жиҳатдан замонавий йилгит-қизлар узун матнларни ўқишни ёқтирмайди. 1 соат 20 дақиқалик маърузаларни тинглашга тоқати етмайди. Улар қисқаликка мослашган, кўпроқ визуал ва тезкор алоқа платформаларини афзал кўради.

Шунингдек, уларда ўзидан катта авлоднинг таърибасига эҳтиёж сезмаслик хусусияти ҳам кўзга ташланаяпти. Илгари ёшлар бирор муаммога учраса, “Қари билганини пари билмас” мақолига амал қилиб, катталар билан кенгашган бўлса, бугунги авлод учун энг аниқ ва тўғри жавоб манбаи фақат қидирув тизимлари ва сунъий интеллектдир. Бирор иш қилмоқчи ёки бирор нарса ясамоқчи, нимадир пиширмоқчи, ҳатто даволанмоқчи бўлса ҳам барчасини сунъий интеллектдан ўрганади.

Таълиқотларга кўра, бугунги болаларнинг очик ҳавода ўйнаш ва вақт ўтказиш улуши қамқоқхона маҳкумлариникидан ҳам камроқ экан. “The Economist” нашрининг огоҳлантиришича, сунъий идрок болаларнинг ижтимоийлашувига жиддий таъҳид солиб, ота-оналик институтини тубдан ўзгартирмоқда. Масалан, америкалик ўсмирларнинг учдан бир қисми сунъий идрок ботлари билан гаплашишни ота-онаси ёки дўстлари билан суҳбатлашишдан кўра осон деб билади. Ботлар билан бир томонлама, ҳеч қандай масъулият

талаб қилмайдиган мулоқотда ўсган бола ҳақиқий инсонлар билан тил топишиш, рад этилиш ёки ҳаётий қийинчиликларга дуч келишга руҳан тайёр бўлмайди.

Индивидуализм ва ёлғизлик хоҳиши ортиб бораётгани сабаби ҳам шунда. Жонли мулоқотнинг йўқолиши “рақамли аутизм”ни келтириб чиқармоқда. Болалар бошқаларнинг ички туйғуларини билан қизиқмайди. Узоқ муддатли алоқа ўрната олмайди. Бу эса ақлнинг ўтмаслашишига олиб келади. Хусусан, Япония аҳолисининг 34 фоизи ҳозир ёлғиз яшайди, 30 ёшларининг тўртдан бири умуман оила қуришни хоҳламайди. Бу эса Токиода пул ваэзига шунчаки “кучоқлашиш”, “тикилиб қараш” ёки “бирга вақт ўтказиш” сингари сунъий меҳр сотиладиган хизматларнинг ривожланишига сабаб бўлмоқда. Бу оила институтини таназулға етакляяпти.

Эътибор берганмисиз: ҳозирги болаларнинг дўсти ҳам, дардлашадиган яқини ҳам кам. Жамоа бўлиб ўйнаш, ўртоқлари билан бирга вақт ўтказиш ҳам танқис бўлиб бормоқда. Кўпроқ ёлғизлик ва яқалланишга интилиш юқори. Таълиқотчилар 1997-2012 йиллар орасида туғилган зумерлар (Z авлод) ни умумий соғлиқни сақлаш нуқтаи назаридан тарихдаги энг заиф авлод сифатида баҳоламоқда: 16-24 ёшлар орасида семирмиш даражаси 2002 йилдаги 31 фоиздан 2022 йилга келиб 37 фоизга етган. Руҳий саломатлиги бузилган ўсмирлар улуши 2017 йилдаги 10 фоиздан 2023 йилда 23 фоизгача кўтарилган. 15-24 ёшдаги ногирон ёшлар сони сўнгги ўн йилликда икки баравардан зиёд орди.

Нималарга эътибор қаратмоқ лозим?

Демак, бутун олдимизда бу авлодга хос янги таълим-тарбия концепцияларини ишлаб чиқиш вазифаси турибди. Бироқ ўқитиш тизимини трансформация қилишдан олдин янги авлоднинг фақат заифликларини эмас, балки технология даврида шакланган ўзига хос кучли жиҳатларини ҳам инобатга олиш зарур. Аввало, ахборотни қабул қилиш тезлиги. Улар керакли маълумотни сониялар ичида излаб топиш, саралаш ва рақамли воситалар

Инновацион ечимларга очиклик. Рақамли муҳит уларда бир қоллидаги фикрлашдан қочиш ва муаммоларга тезкор, технологик ечимлар топиш қобилиятини шакллантирган.

Глобал фикрлаш ва фоолик. Воқеаларга фақат муайян минтақа чегарасида эмас, балки бутун инсоният нигоҳи орқали қараш тафаккури устун. Рақамли муҳитда ўсган зет ва алфа авлод дунё аҳолисининг 47 фоизини ташкил этади. 2030 йилдан улар давлат бошқаруви

сонияларда тақдим эта оладиган бугунги даврда мактаб ва университетларнинг бу вазифаси ўз қийматини йўқотаётди. Энди таълим тизими ёшларни виртуал қафасдан олиб чиқиб, жамиятга, жонли инсоний муносабатлар ва ҳаётини инқирозларга тайёрлаши шарт. Бунинг асосий масалаларга эътибор қаратиш лозим.

Биринчиси — куруқ кўникма (фақат ихтисослик бўйича олинган билимлар) билан

ёрдамида қайта ишлаш бўйича туғма кўникмага эга.

Кўп вазифа бажара олиш хусусияти. Бир вақтининг ўзида бир нечта рақамли вазифани (музыка тинглаш, матн ёзиш, қидирув) бажаришга мослашган.

Мустақил таълим олиш кўникмаси юқорилиги. Аънаваный таълим тизимидан ташқари онлайн курслар ва рақамли платформалар орқали ўзлари қизиққан соҳани мустақил ўзлаштири олиш хусусияти шакланган.

кела бошлайди. “Financial Times” нашрининг ёзишича, бу авлод ўз ҳукуматининг камчиликларини ва дунёдаги адолатсизликлар ҳақида интернет орқали чексиз маълумотга эга. Буларнинг барчаси ёшларни жамиятга тайёрлашнинг янги стратегияларини, рақамли авлод учун таълим-тарбияни тубдан ўзгартириш эҳтиёжи юзга келганидан дарак.

Аънаваный таълим тизими, асосан, маълумот бериш вазифасини бажариб келган. Аммо рақамли олам исталган маълумотни

бирга инсоний кўникмалар (мулоқотга киришиш, жамоада ишлай олиш, мослашувчанлик, танқидий фикрлаш, ишларни режалаштириш, ҳис-туйғуларини бошқариш)га ўтиш. Сунъий интеллект ҳеч қачон эмпатия (бировнинг дардини ҳис қилиш), эмоционал интеллект ва жонли музокара олиб бориш қобилиятига эга бўлмайди. Таълим дастурларига ўқувчи ва талабаларнинг жамиятда тил топишиш, низоларни тинч йўл билан ҳал қилиш, жамоада ишлаш ва етакчилик қобилиятларини ривожлантирувчи махсус фанлар киритилиши шарт. Дарслар маъруза шаклида эмас, балки жонли мулоқот, мунозара ва ақл чархловчи ўйинлар шаклида ташкил этилиши керак.

Иккинчиси — амалий ва маийий саводхонлиқни тиклаш. Мактаб ёшидаги болаларнинг китоб варақлашни билмаслиги ёки оддий маийий эҳтиёжларини мустақил бажара олмаслиги таълимнинг ҳаётдан узилиб бораётганини кўрсатади. Халқаро STEAM тизимини

ИЛМИЙ ИШЛАНМАДАН ҚЎШИЛГАН ҚИЙМАТГАЧА

Энди фан соҳасидаги ютуқлар фойда келтирмоқда

НУҚТАИ НАЗАР

Яқин-яқингача мамлакатимизда инновацион ривожланишга масъул ягона мувофиқлаштирувчи орган йўқ, илмий муассасалар фаолияти тарқок, фан, таълим ва ишлаб чиқариш ўртасидаги алоқа заиф эди. Хусусан, таълиқотни бошлаш ва ҳисоботини яқунлашнинг тартиби бор эди-ю, уни таъриба намунасида талаб юқори бўлган махсулот даражасига олиб чиқадиган тизим шакланмаганди. Шу боис, илмий ишланманинг тақдирини кўпинча уни яратган олимнинг шахсий матонати ва имкониятига боғлиқ бўлиб қоларди.

2017 йилдан эътиборан илм-фан билан бозор иқтисодиётининг мустаҳкам интеграциясини таъминлайдиган тизим яратилиш ва илмий ишланмаларни тижорийлаштиришга тўсиқ бўлиб турган қатор муаммоларни бар-тарф этишга қаратилган кенг қамровли ис-лохотлар бошланди. Жумладан, мазкур йўна-лишда ягона мувофиқлаштирувчи органнинг йўқлиги, илмий-таълиқот муассасаларининг тарқок ишлаётгани, фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясининг таъминланмагани очик тан олинди.

Шунингдек, 2018 йилдан илм-фан ва ин-новацияларни ривожлантириш бўйича ягона давлат сиёсати шакллана бошлади. Кейинги қадамлар бир-бирини изчил тўлдирди: илмий натижаларни тижорийлаштириш механиз-млари яратилди. 2019 йилда “Илм-фан ва ил-мий фаолият тўғрисида”ги, 2020 йилда эса “Инновацион фаолият тўғрисида”ги қонун-лар қабул қилинди. Шу тариха илмий гоияни қўллаб-қувватлаш, молиялаштириш, эксперт-иззадан ўтказиш, ишлаб чиқаришга жорий этиш ва ундан манфаат қўришининг мустаҳ-кам ҳуқуқий пойдевори пайдо бўлди.

Натижа рақамларда ҳам ўз аксини то-пди. Хусусан, 2022 йилнинг ўзида умумий қиймати 22 миллиард сўмлик 255 та илмий ишланма тижорийлаштирилди. Олий таълим ва илмий ташкилотлар билан тармоқ корхо-налари ўртасида 22,7 миллиард сўмлик 79 та шартнома имзоланди. Мазкур рақамлар илм-фан фақат бюджетдан маблағ оладиган соҳа эмас, тўғри механизм йўлга қўйилса, даромад

Рустам ЭРГАШЕВ,
Инновацион ривожланиш
агентлиги бошқарма бошлиғи

ва қўшилган қиймат ярата оладиган куч эканининг далили эди.

Бироқ эришилган натижалар билан чекла-ниб қолиш мумкин эмасди. Илмий ишланма асосида барқарор ишлаб чиқаришни йўлга қўйиб, бозорни мунтазам махсулот билан таъминлаш учун олий таъ-лим ва илмий ташкилотнинг ўзи корхонага муассис бўла олиши, инвесторни тенг ҳуқуқ-ли шерик сифатида жалб этиши, аниқ вақт-да фойдани яна технологияга йўналтириши ва инновацион бизнеснинг молиявий хатар

юқори дастлабки даврида ҳуқуқий жиҳатдан ҳимояга эга бўлиши зарур эди.

Президентимизнинг 2022 йил 6 июлдаги “2022-2026 йилларда Ўзбекистон Республи-касининг инновацион ривожланиш страте-гиясини амалга ошириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарорига муво-фиқ, мамлакатимизда “спин-офф” корхонала-рини ташкил этишга дастлабки йўл очилди. Аммо инновацион ривожланиш соҳасида ортирилган таъриба олий таълим ва илмий ташкилот муассис бўлган юқори хатарли ин-новацион корхонани оддий давлат иштироки-даги ҳўжалик жамиятидан ажратиб турувчи махсус ҳуқуқий тизим, инвестор киритиш имконияти, фойдани қайта инвестиция қи-лиш механизми, бўш инфратузилмадан фой-даланиш ва дастлабки даврда корхонани сақ-лаб қолиш қафолатлари етарли эмаслигини кўрсатди.

Натижада ташкил этилган “спин-офф” корхоналарининг 60 фоизи тугатилди. Бу ҳолат яхши ташаббусни бошлашнинг ўзи етарли эмаслигини, унинг барқарор ишлаши учун мустаҳкам ҳуқуқий ва иқтисодий муҳит яратиш зарурлигини кўрсатган аниқ, лекин фойдали таъриба эди. Илм-фан ва иннова-циялар ривожининг навбатдаги босқичи ай-нан шу эҳтиёждан тугилди.

Давлатимиз раҳбарининг 2026 йил 4 ап-релдаги “Мамлакатда янги ишланмалар асосида ишлаб чиқаришни ташкил этиш тизимини жорий қилиш ҳамда илм-фанини қўллаб-қувватлашнинг қўшимча чора-тад-бирлари тўғрисида”ги фармони ана шу бўш-лиқни тўлдирди. Фармон илмий натижанинг бозор иқтисодиётига кириб бориш йўлидаги ортқика тўсиқларни бартараф этди. Илмий қўламдор махсулотлар ишлаб чиқариш учун инвестициявий жозибадорлик муҳити яра-тилди, “спин-офф” корхоналарини дастлаб-ки йилларда мажбурий тугатилишдан ҳимоя қилди ва уларни солиқ имтиёзлари орқали рағбатлантирди.

Олий таълим ва илмий ташкилотлар муас-сислигида патентланган ишланма асосида ташкил қилинган корхоналарга кенг қўламли солиқ имтиёзлари татбиқ этилди. Патентсиз

илмий таълиқот натижалари асосида фаолият юритаётган “спин-офф” корхоналарига эса 2029 йил 1 майга қадар фойда солигини бел-гиланган ставкадан 50 фоиз камайтирилган миқдорда тўлаши белгиланди. Энг муҳими, олий таълим ва илмий ташкилотларга ўз би-лимини махсулотга, махсулотни эса барқарор даромад манбаига айлантириш учун барча шароит яратилди.

Фармонда тўртта аниқ мақсад белгилан-ган: олий таълим ва илмий ташкилотларнинг инновацион фаолиятини қўллаб-қувватлаш, технологиялар трансферининг ташкилий-ҳу-қуқий асосларини мустаҳкамлаш, уларнинг махсислигида илмий ҳажмдор махсулотлар ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатишини йўлга қўйиш ҳамда энг муҳими, янги ишлан-маларни тижорийлаштиришдан олинадиган даромадини ошириш.

Шу биргина ёндашувнинг ўзи олий таъ-лим ва илм-фан тизимидagi қарашларни туб маънода ўзгартиради. Илмий натижанинг жа-мият ҳаётига кириб бориши, ишлаб чиқариш харажати

босиши, янги бозор очиши ёки одамлар муаммосини ҳал қилиши устувор аҳамият касб эта бошлади. “Спин-офф” корхонаси айнан шу натижага олиб борадиган кўпик вазифасини бажаради. У олий таълим ёки ил-мий ташкилот муассислигида янги ишланма асосида ҳўжалик жамияти шаклида ташкил этилади. Содда қилиб айтганда, гоя лабора-ториядан чиқиб, ўз жамоаси, ҳисоб рақами, инвестиция режаси, ишлаб чиқариш жараёни ва харидори бўлган мустақил иқтисодий фао-лиятга айланади.

Янги тизимнинг кучли жиҳати унда умум-ий даъватлар эмас, амалий, ишлайдиган механизмларнинг белгиланганидир. Бунда олимдан катта сармоя топиш эмас, истиқ-болли ишланма, асосланган тақлиф ва кучли жамоа талаб қилинади. Сармоя эса манфаат-дор шериклар билан бирга шакллантирилади. Чунки “спин-офф” корхонаси устав фонди-нинг камида 25 фоизи муассис бўлган олий таълим ёки илмий ташкилотнинг бюджетдан ташқари маблағлари ҳисобидан шакллан-тирилади. Қолган қисмида венчур фондлар,

фақат робототехника билан эмас, балки жон-ли табиат, соғлом турмуш тарзи, молиявий саводхонлик ва ижтимоий масъулият билан бойитиш зарур. Болаларни табиат қўйнига олиб чиқиш, жамоавий дам олишлар ташкил этиш, уларни меҳнатга ва жисмоний ҳаракатга ўргатиш орқали “рақамли детоксикация” (ин-тернетдан узилиш) амалиётини жорий этиш лозим.

Учинчиси — танқидий тафаккурни шакл-лантириш ва медиасаводхонлиқни шаклланти-риш. Замонавий ёшлар орасида ижтимоий тармоқлар бераётган тайёр маълумотларни ҳеч қандай шубҳасиз ҳақиқат деб қабул қилаётган-лар ҳам кўп. Таълим тизими болаларга ахбо-ротни саралаш, ёлғон хабарларни ажратиш, манипуляцияларга умаслик ва алгоритмлар тузюгига тушмаслиқни ўргатиши зарур. Ёшлар алгоритмлар уларнинг онгини бошқаришига эмас, балки ўзлари алгоритмларни бошқара оладиган даражада интеллектуал иммунитетга эга бўлиши керак.

Тўртинчиси — билимларни рақамли дунё мезонларига мослаштириш. Янги авлод узун ва зерикарли дастурларни ҳазм қила олмайди. Шу сабабли таълим контентини тизимли, ле-кин қисқа, лўнда ва визуал жиҳатдан бойитил-ган микро модулларга бўлиш керак. Ўқитиш маконини ижтимоий тармоқларнинг ўзига ҳам қўчириш, таълим мазмунидagi таъриботни ижтимоий тармоқлар орқали ёшлар тушуна-диган услубда етказиш ҳам ҳаётий заруратга айланмоқда.

Бешинчиси — “устоз-шогирд” тизимида академик расмийликдан воз кечиш. Олий ва ўрта махсус таълимда профессор-ўқитувчилар ва талабалар ўртасидаги бюрократик тўсиқ-ларни йўқотиш лозим. Хар бир профессор-нинг ўз йўналишида илмий-ижодий устахона-си (коворкинг марказлари) яратилиши, у ерда нафақат расмий фан, балки оддий ҳаётий қадриятлар, “чоёхона суҳбатлари” форматид-аги самимий жонли мулоқот йўлга қўйили-ши шарт. Бу ёшлардаги ижтимоий ёлғизлик ва рақамли аутизм синдромини даволовчи энг самарали тиббий-ижтимоий терапия бўлиб хизмат қилад.

Бундан ташқари, таълим тизимида “Ме-диасаводхонлик ва рақамли гигиена” фани бўйича билимларни бериш ва ота-оналар учун “Болаларда рақамли детоксикация (интернет-дан узилиш) ташкил этиш” бўйича амалий машғулотлар ва қўлланмалар ишлаб чиқиш зарурати ҳам мавжуд.

Тарихда биринчи марта янги авлод жис-моний очлик, урушлар ёки моддий етиш-мовчиликдан эмас, балки катталар эътибор-сизлигиндан, тўқилишдан, чексиз маълумотлар оқимидан ва виртуал қулайликлардан “касал-ланмоқда”. Жонли мулоқотдан кўра сунъий интеллект ботларини афзал кўрадиган авлод яқин келажакда глобал снэйс, иқтисодий ва оилавий институтларнинг бошқарувини қўлга олади. Австралия ва Туркия каби дав-латларнинг 16 ёшгача бўлган болаларга и-жтимоий тармоқларни қонун билан тақиқлаши бежиз эмас. Бу инсониятнинг ўз келажagini, ўз онгини рақамли қўлликдан сақлаб қолиш учун бошлаган мудофая жангидир.

Агар биз бугун таълим-тарбия тизимини тубдан ўзгартирмасак, болаларимизни ра-қамли оламдаги сунъий онг ихтиёрига ташлаб қўйсақ, эртга нафақат миллий қадриятларни, балки умуминсонийлик феноменини ҳам бу-тунай йўқотамиз. Ечим эса технологиялардан воз кечишда эмас, аксинча, технология ичида ҳам инсон бўлиб қолишни, меҳр-оқибатни ва жонли мулоқотни таълим ҳамда биланинг бош мезонига айлантиришда.

маҳаллий ва хорижлик инвесторлар ҳамда қонунчиликда тақиқланмаган бошқа манба-лар жалб этилади.

Корхонани рўйхатдан ўтказиш ва давлат улушини ўзгартиришда илгари жараёни чўзиши мумкин бўлган айрим келишув рас-миятчиликлари бекор қилинди. Инвестор билан тузилладиган битимлар учун ҳам ало-ҳида ваколатли давлат органи хушамс талаб этилмайди. Муассисларга бўш турган бино ва ишоотларини инвестиция даврида “спин-офф” корхонасига текин фойдаланишга бе-риш, зарур ҳолда бюджетдан ташқари маблағ ҳисобидан қайтариш шарти билан молиявий қўллаб-қувватлаш ҳуқуқи берилди. Бу тартиб янги корхонанинг дастлабки йилларда оёққа туриши ва ишлаб чиқаришини кенгайтири-шига хизмат қилад.

Яна бир муҳим жиҳат бор. “Спин-офф”-нинг оддий давлат корхонасидан фарқи меҳнат жамоасида муассиснинг профессор-ўқитувчиси ёки илмий ходими, талабалари ва илмий таълиқотчилари иштирок этиши шарт. Илмий гоияни энг яхши билган одам ишлаб чиқаришдан четда қолса, махсулот асл мазмунини йўқотиши мумкин. Аксинча, олим технология қарорга, тадбиркор бозор ва бошқарува, талаба эса янги билим ва ҳара-катчанликка ҳисса қўйса, барқарор ва бир-бирини тўлдирувчи жамоа шаклланади.

Бундан ташқари, фармонга мувофиқ, олимлар ва тадбиркорлик субъектлари томи-нидан бажариладиган таъриба-синов ишла-ри учун харажатларнинг бир қисми қоллаб берилиши бўйича алоҳида банд киритилди. Мазкур молиявий қўллаб-қувватлаш меха-низми илмий таълиқот босқичидан ўтган иш-ланмаларни ишлаб чиқаришга жорий этиш ва бозорда сотишга қадар бўлган маблағ билан боғлиқ муаммоларга ечим бўлди.

Хар бир илмий ишланма ҳам дарҳол биз-нести айланиб кетавермади. Бозорда талаб бўлмаган ишланма атрофиди шунчаки но-мига корхона тузиш ҳам олимни, ҳам ташки-лотни қутилган натижадан ўзоқлаштиради. Аввало, илмий ишланмага бозорда талаб мав-жуд бўлиши, тармоқ ва соҳа муаммоларига ечим бўла олиши, қўшилган қиймат яратиши, техноложик таъйирлик даражаси, таннархи, рақобатбардорлиги ва интеллектуал мулкка доир ҳуқуқлари аниқ баҳолиниши шарт.

Янги тизим орқали хар бир ҳудуднинг ўзи-га хос эҳтиёжидан келиб чиқиб таълиқотлар амалга оширилади. Олий таълим ва илмий ташкилотлар ҳудудлар, соҳа ва тармоқларда-ги муаммоларни саноят корхоналари билан ҳамкорликда ишласа, “спин-офф”лар ҳуду-дий иқтисодиётнинг янги ўсиш нуқтасига айланади.

2026 йил 10 сентябрь, 187-сон

ЎЗБЕК ШАХМАТИ — тафаккур санъатидаги ЭЗГУ ЭВРИЛИШЛАР

Шахмат — тафаккур санъати. У мантиқ мактаби ва инсон ақлининг имкониятларини синовдан ўтказадиган мураккаб интеллектуал тизим, сабр, хотира, ҳисоб-китоб, стратегик тафаккур ва иродани синовдан ўтказадиган ноёб интеллектуал ҳодисадир.

Комил СИНДАРОВ,
Ўзбекистон шахмат федерацияси
раиси ўринбосари

Мазкур спорт турининг тарихий илдини низоҳатда қадимга бориб тақалади. Археологик тадқиқотлар Марказий Осиё, жумладан, Ўзбекистон ҳудудида ақл ўйини илгаридан мавжуд бўлганини кўрсатади. Жумладан, 1990 йили Афросиёбдан фил сунгидан ясалган еттита сипоҳнинг топилигани, Далварзинтепадан эса қушоналр даврига оид иккита фигурани аниқлангани юртимиз шахмат тарихини ўрганишда муҳим бўрилиш ясади. Соҳибқирон Амир Темури ҳатто жанг майдонида ҳам шахмат ўйнагани, саройда мунтазам шахмат мусобақалари ўтказилгани, Алишер Навоий, Заҳриддин Муҳаммад Бобур бу нафис ўйин ҳақида ғазаллар битгани эса заминимизда азалдан бу спорт тури қадрлаб келинган, аҳоли ўртасида кенг ёйилганидан дарак.

Мустабид тўзум даврида халқимизнинг, айниқса, ёшларнинг ушбу спорт тури билан шугулланиши учун етарли имкон ва шароит яратилмади. Уша давр шахмат соҳасидаги мутаассадиларнинг асосий қисмини бошқа миллат вакиллари ташкил этарди. Уларда маҳаллий аҳолига менсимаслик кайфияти кучли бўлиб, “маҳаллий аҳолидан чемпион чиқмайди, бунинг учун уларда ақл-заковат етишмайди” деган асоссиз тасаввурда юргани хеч кимга сир эмас.

Шунга қарамай, аҳоли орасида бу жозибали ўйинга қизиқиш сўнмади. Шахматнинг ашаддий ишқибозлари томонидан маҳалла-қўй, чойхонаю хиёбонларда уюштирилаётган беллашувлар тўхтаб қолмади. Айниқса, зиёли қатлам йигитлари шахматсиз ўтмаслигини кўпчилик эсласа керак. Озод Шарафидинов, Эркин Воҳидов, Ўткир Ҳошимов, Одил Ёқубов, Худойберди Тўхтаббояев ва бошқа ижодкорлар учун шахмат шунчаки вақт ўтказиш воситаси эмас, балки ақлни чарх-лайдиган, мантиқий фикрлашни ўстирадиган ўзига хос тафаккур машқи бўлгани кўпчиликнинг ёдида.

Мустақиллик эса ёшларимиз учун имконият эшикларини очди. Уларнинг бошқа спорт турлари қатори шахмат билан шугулланиши учун муайян шарт-шароитлар яратилди. Шунинг самараси ўлароқ, 1992 йили Манила (Филиппин)да ўтказилган XXX шахмат олимпиадасида Ўзбекистон эркаклар терма жамоаси кумуш медални қўлга киритди. 2004 йили Триполида ўзбек ўғлини Рустам Қосимжонов ФИДЕ таснифи бўйича жаҳон чемпиони бўлиб, шахмат ҳамжамиятида узоқ йиллардан буён ҳукм сурган беъамни қарашларини пучга чиқарди.

Мамлакатимиз ёшлари орасида мазкур спорт турига қизиқиш кучайиб, шиддатли тўлқин ҳосил қилди. Шу тўлқин таъсирида асримизнинг иккинчи ўн йиллиги бошларида мамлакатимизда шахматчиларнинг олтин

авлоди етишиб келди. Нодирбек Абдусатторов, Жаҳохир Синдаров, Нодирбек Ёқуббоев, Шамсиддин Воҳидов, Жаҳонгир Воҳидов каби иқтидорли шахматчилар бирин-кетин Осиё ва жаҳон ареналарида юртимиз байроғини баланд кўтара бошлади. Аммо ўша даврларда давлат томонидан шахматга эътибор сўст бўлиб, шахматчиларнинг ўз қобилиятини намойён этиши учун етарли шарт-шароит яратилмаганди.

Юртимизда бир йилда фақат битта — Георгий Азиев хотирасига бағишланган халқаро турнир ўтказилар, шахматчилар маҳоратини ошириш учун хорижий давлатлардаги халқаро мусобақаларга боришга мажбур эди. Бу эса катта маблағ талаб қилгани боис, кўпчиликнинг имкони етмасди. Халқаро турнирларда иштирок этиш, бориш-келиш, ётоқхона ва еб-ичиш харажати асосан ота-оналар зиммасига тушарди.

Кимдир бор-будини тикиб, фарзандини қўллаб-қувватлашга сарфлади. Бунга имкони йўқлар эса ноилоҳ шахматни ора йўлда ташлаб кетишга мажбур бўлди. Эътибор сўстлиги, молиявий қўллаб-қувватлов йўқлиги сабаб малакали мутахассислар ва гроссмейстерларнинг кўпи хорижий давлатларга кетиб қолгани ҳам шахматчилар тайёрлашдаги жиддий муаммолардан эди. Бундан ташқари, мазкур муаммолар сабаб кўпгина иқтидорли йигит-қизларнинг шахматни ташлаб кетиши соҳада муайян бўшлиқларни келтириб чиқарди.

Кейинги ўн йиллик шахматимиз ривожидан янги тараққиёт ва гуллаб-яшнаш босқичи бўлди. Тарихан қисқа муддатда шахматни ривожлантиришга оид қатор қарорлар қабул қилинди. Жумладан, Президентимизнинг 2018 йил 9 августдаги “Ўзбекистон Республикасида шахматни ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори мамлакатда шахматни оммалаштириш, болалар ва ўсмирларни бу спорт турига жалб этиш, мактабларда шахмат таълимини жорий қилиш ва иқтидорли ёш шахматчиларни аниқлаш йўлидаги муҳим қадам бўлди. 2021 йил 14 январдаги “Шахматни янада ривожлантириш ва оммавийлаштириш ҳамда шахматчиларни тайёрлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорда “Мактабда шахмат” лойиҳасини кенгайтириш, бошланғич синф ўқувчилар

оид чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарор эса мамлакатимизда илк бор ўтказилаётган муҳим халқаро тадбирни юқори савияда ташкил этиш, унда терма жамоамизнинг муносиб иштирокини таъминлаш масалаларини қамраб олди.

Натижада Шахмат федерацияси фаолияти тубдан яхшиланди. Мамлакатимизда ҳар йили ўтказиладиган нуфузли мусобақалар кўпайди. Осиё ва жаҳон чемпионати голибларини рағбатлантириш тизими йўлга қўйилди. Шахматчилар ва мураббийларига бир йўла тўланадиган мукофот пули миқдори кескин оширилди. Бу эса ёш шахматчилар ва ота-оналарини руҳлантириб юборди. Биргина 2025 йилда мамлакатимиз ёш шахматчилари

сатторов, Нодирбек Ёқуббоев, Жаҳохир Синдаров, Шамсиддин Воҳидов ҳамда Жаҳонгир Воҳидовдан иборат терма жамоамиз чемпионлигини қўлга киритиб, ўзбек ёшларининг нимага қодирлиги, ақл-заковати ва истеъдодини бутун дунёга намойён этди. Бу эса 2026 йилги 46-жаҳон олимпиадасига Ўзбекистоннинг мезбонлик қилишига туртки бўлди. Олтин авлод деб ном олган ёшларимиз зафарли юришларини давом эттириб, 2024 йилда Венгрияда бўлиб ўтган 45-жаҳон шахмат олимпиадасида бронза медалга сазовор бўлди ва олимпиада чемпионлиги тасодиф эмаслигини исботлади.

2025 йил шахматчиларимиз учун янада салмоқли бўлди. Декабрда Ҳиндистоннинг

“

Ўзбекистон эркаклар терма жамоаси 2016 йил 1 январь ҳолатига кўра, жаҳонда 2488 рейтинг билан 44-ўриндан жой олган бўлса, 2026 йил август ҳолатига кўра, 2626 рейтинг билан 8-ўринга кўтарилган. Аёллар терма жамоаси эса 2016 йил 1 январь ҳолатида 2159 рейтинг билан жаҳонда 36-ўринни эгаллаган бўлса, ҳозир 2238 рейтинг билан 20-ўринга кўтарилган.

жаҳон, Осиё ва минтақавий чемпионатларда жами 97 медални қўлга киритди. Шундан 33 таси олтин, 37 таси кумуш, 27 таси бронза медаллардир.

Гао шаҳрида бўлиб ўтган шахмат бўйича жаҳон кубогининг ярим финалига юзлаб шахматчи орасидан икки шахматчимиз — Жаҳохир Синдаров ва Нодирбек Ёқуббоев чиқди. Финалда Жаҳохир хитойлик рақибини доғда қолдириб, жаҳон кубогини қўлга киритди ва ўзбек шахмат тарихида илк бор жаҳон шахмат тожи учун номзодлар турли-турли йўланмани қўлга киритди. Нодирбек эса тўртинчи ўрин билан қиёволанди.

Жаҳохирнинг юришлари шу билан тугамади. Жорий йил март-апрель ойларида Кипрда ўтказилган “Номзодлар турнири”да мундарида олдин чемпион бўлиб, шахматга тегишли қўллаб-қувватловчи янгилашди ва жаҳон шахмат тожи учун кураш ҳуқуқини қўлга киритган илк ўзбек шахматчиси сифатида ўз номини Ватанимиз спорт тарихига муҳраб қўйди.

Ҳўш, дўппини бир четга қўйиб, нисбатан қисқа муддатда ўзбек шахматчилари эришган бу оламшумул ғалабалар замирида қандай омиллар борлигини бир ўйлаб кўрайлик.

Биринчи навбатда, шахматчиларимиз учун мураббий масаласи ҳал этилганини айтиб ўтиш лозим. Хусусан, терма жамоа аъзолари хорижик энг малакали мураббийлар билан таъминланди. Улар учун доимий равишда мақсадли ўқув-йигин машгулотлари ўтказиб келинмоқда.

Бир пайтлар турли сабаблар билан хорижий давлатларга кетиб қолган шахматчи ва мураббийлар жамоа сафига қайтарилди. Рустам Қосимжонов, Сайдали Йўлдошев, Марат Жумаев, Гулрухбегим Тоҳиржонованинг юртимизга қайтиши шахматчилар ва мураббийлар жамоасининг нуфузи ошишига имкон берди.

SAMARKAND 2026

Open Line-up

рини шахматга ўргатиш, иқтидорли болаларни саралаш ва профессионал шахматга тайёрлаш, шахмат мактаблари ва клубларини ташкил этиш, тренерларни тайёрлаш ва малакасини ошириш, голиб шахматчиларни рағбатлантириш, шахмат инфратузилмасини ривожлантириш вазифаси қўйилди. Қарор билан Шахматни ривожлантириш давлат дастури ҳам тасдиқланди. 2023 йил 8 майдаги “2026 йил Ўзбекистонда бўлиб ўтадиган 46-бутунжаҳон шахмат олимпиадасига комплекс тайёргарлик кўриш ҳамда шахматни оммавий ҳаракатга айлантиришга

Сўнгги йилларда юртимиз спортчилари жаҳон шахмат йилномасида янги тарих ёзишда давом этмоқда. 2017 йилда Нодирбек Абдусатторов 13 ёшида, 2018 йилда Жаҳохир Синдаров 12 ёшида ўша даврда дунёнинг энг ёш халқаро гроссмейстери унвонига сазовор бўлган эди. Ўша йили ёшларимиз бутунжаҳон ёшлар олимпиадасида голиб бўлиб, дунёда тенгсиз эканини яна бир бор исботлади.

Ушбу голиблик силсиласи 2022 йилда бундан-да улкан тўлқинда қайта бўй кўрсатди. Ҳиндистонда бўлиб ўтган 44-жаҳон шахмат олимпиадасида Нодирбек Абду-

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2020 йил 13 январда 1047-рақам билан рўйхатга олинган.
Нашр индекси — 236. Буюртма Т-946.
29323 нусхада босилди.
Ҳажми — 3 табоқ. Офсет усулида босилган. Қўғоз бичими А2.
Баҳоиси келишилган нархда.

“ШАРҚ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди.
Босмахона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Бекқул Эгамқулов
Мусаҳҳих: Насиба Абдуллаева
Дизайнер: Хуриш Абдуллаев

Манзилими:
100060, Тошкент шаҳри,
Шаҳрисабз кўчаси, 85-уй

ЎЗА яқини — 20:37 Топширилди — 22:20

“Янги Ўзбекистон” ва “Правда Востока” газеталари тахририяти” ДМ

МУАССИС:
Ўзбекистон Республикаси
Вазирлар Маҳкамаси

Бош муҳаррир:
Салим ДОНИЁРОВ

Қабулхона: (71) 233-56-33
Эълолар бўлими: (71) 233-70-98

E-mail: info@yuz.uz
Веб-сайт: www.yuz.uz: (71) 233-47-05

Девонхона ва ишонч телефони:
(71) 233-56-60

ГАЗЕТАДАГИ МАТЕРИАЛЛАРНИ ЛОТИН ЁЗУВИГА АСОСЛАНГАН ЎЗБЕК АЛФБОСИДА ЎҚИШ УЧУН МАЗКУР QR-КОДНИ СКАНЕР ҚИЛИНГ.

